دو فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات اقتصاد اسلامی، سال هشتم، شماره دوم (پیاپی ١٦)، بهار و تابستان ١٣٩٥، صص ١٠٥-١٣٦

بررسی عوامل تعیین‌کننده سود خالص در بانکداری بدون ربا با تأکید بر تفاوت سود قطعی و علی‌الحساب (مطالعه موردی: نظام بانکداری بدون ربا ایران)

مهدی قائمی‌اصل *

شهاب متین **

صادق بافنده ایمان‌دوست ***

سیدمهدی موسوی‌برودی ****

تاریخ دریافت: ٩٤/٠٢/٢٣

تاریخ پذیرش: ٩٤/١٠/٣٠

چکیده

بر اساس قانون بانکداری بدون ربا، بانک مجاز است سپرده‌هایی که نزد بانک به امانت گذاشته می‌شود را به وکالت یا وصایت از سپرده‌گذار در طرح‌های سودده به کاربرده و در پایان سال مالی سود حاصله از فرآیندهای اقتصادی را پس از کسر حق‌الوکاله و مالیات‌های متعلقه بین خود و سپرده‌گذار تقسیم نماید. مهمترین ویژگی قانون بانکداری بدون ربا، تغییر نظام تجهیز و تخصیص منابع، معرفی عقود مشارکتی و مبادله‌ای و حذف ربا از نظام بانکی در کنار جایگزین نمودن نرخ سود علی‌الحساب در عقود با بازدهی متغییر است. در این پژوهش به‌منظور ارزیابی اهمیت عملکرد مطابق قانون بانکداری بدون ربا در سودآوری بانک‌های سیستم بانکی ایران، عوامل مؤثر بر سود خالص بانک‌ها در دوره ١٣٨٦-١٣٩٢ مورد بررسی قرارگرفته است. بر اساس نتایج پژوهش با افزایش یک‌درصدی در تفاوت سود علی‌الحساب و قطعی، سود خالص بانک‌ها ٠/١١ درصد افزایش خواهد داشت که رقم قابل‌توجهی است. به‌عبارت دیگر چنانچه عملکرد بانک‌ها بر اساس این اصل مهم بانکداری بدون ربا باشد، نه تنها تأثیر منفی بر سوددهی خالص بانک نخواهد داشت، بلکه منجر به افزایش سود خالص نیز خواهد شد. به‌علاوه عملکرد قانون‌مدار و کارآمد بانک در اعطای واقعی سود علی‌الحساب و محاسبه رقم قطعی این سود در پایان دوره، می‌تواند مشوق بزرگی برای جذب منابع بانکی باشد و شبهه نزدیک شدن ماهیت برخی از عقود با بازدهی متغییر به قراردادهای ربوی را از میان بردارد.

واژگان کلیدی

سود خالص بانک، نظام بانکی ایران، بانکداری بدون ربا، تفاوت سود قطعی و علی‌الحساب

طبقه‌بندی JEL: G2 ،G21 ،G22

* دکتری علوم اقتصادی، مدرس دانشکده اقتصاد دانشگاه خوارزمی (نویسنده مسئول) m.ghaemi84@gmail.com

** کارشناس ارشد علوم اقتصادی matin.econ@gmail.com

*** دانشیار گروه اقتصاد، دانشگاه پیام نور imandoust@pnu.ac.ir

**** دانشجوی دکتری علوم اقتصادی، دانشگاه امام صادق(ع) barrodi@isu.ac.ir

Archive of SID

www.SID.ir

مقدمه

در ایران نقش بانک‌ها در تأمین مالی بخش‌های مختلف اقتصادی بـه مراتـب قـوی‌تـر و پررنگ‌تر از بازارهای سرمایه (بورس اوراق بهادار) می‌باشد؛ بنابراین، با توجه بـه نقـش برجسته بانک‌ها در اقتصاد کشور، ارزیابی عملکرد آنها می‌تواند از اهمیت فوق‌العـاده‌ای برخوردار باشد. سـودآوری ازجملـه عوامـل تأثیرگـذار در ارزیـابی عملکـرد بانـک هـا به‌حساب می‌آید.

عوامل مؤثر بر سودآوری بانک هـا را مـی تـوان بـه عوامـل داخلـی (تحـت کنتـرل مدیریت بانک‌ها) و عوامل خارجی (خارج از کنترل مـدیریت بانـک‌هـا) تقسـیم نمـود. روح حاکم بر قانون عملیات بانکی بدون ربا استقرار نظام پولی و اعتباری بر مبنای حق و عدل به منظور تنظیم گردش صحیح پول و اعتبار است. مهمترین ویژگـی ایـن قـانون تغییر نظام تجهیز و تخصیص منابع و معرفی عقود مشارکتی و مبادله‌ای و حـذف ربـا از نظام بانکی و جایگزین نمودن نرخ سود علی‌الحساب اسـت. اگرچـه بـا اجرایـی شـدن قانون از سال ۱۳۶۳، شکل ظاهری آن در عمل حفظ شد و چهارچوب قـانون در قالـب قراردادهای رسمی منعقده بین بانکی و مشتری نیز کمابیش رعایـت گردیـد، امـا تعیـین نرخ سود علی‌الحساب کـه در واقـع حـداقل نـرخ تضـمینی از قبـل تعیـین‌شـده بـرای سپرده‌های مدت‌دار بود از یک‌طرف و نرخ ثابت تعیین شده در ارائه تسهیلات مشارکتی و صوری شدن قراردادهای منعقده در عمل موجب شـد تـا درواقـع قـانون بـه‌درسـتی اجرا نشود.

طبق قانون بانکداری بدون ربا مصوب سال ۱۳۸۷ بانک مجاز است سپرده‌هایی کـه نزد بانک به امانت گذاشته می‌شود را به وکالت یا وصایت از سپرده‌گذار در طـرح‌هـای سودده به‌کاربرده و در پایان سال مالی سود حاصـله از فرآینـدهای اقتصـادی را پـس از کسر حق‌الوکاله و مالیات‌های متعلقه بین خود و سپرده‌گذار تقسیم نماید.

بخشی از سود که متعلق به سپرده‌گذار می‌باشد به دودسته تقسیم می‌شود:

Archive of SID

www.SID.ir

۱. سود علی‌الحساب؛ که طبق قرارداد بانک و سپرده‌گذار در ابتدای سپرده‌گذاری در قالب درصدی از سرمایه اولیه به‌صورت ماهانه، سالانه و یا در سررسید پرداخت می‌گردد.
۲. سود قطعی؛ سودی است که بانک بیش از سود اعلام‌شده در پایان سال به دست آورده است که موظف است آن را مابین سرمایه‌گذاران تقسیم نماید (در واقع سود قطعی عبارت است از سود واقعی پایان دوره منهای سود علی‌الحساب پرداخت‌شده).

در این میان معضل سود علی‌الحساب تضمین‌شده، عدم اطلاع مردم و کارمندان از ضوابط اجرایی بانکداری بدون ربا و نبود اخلاق حرفه‌ای در سیستم بانکی کشور از مهمترین نواقص در الگوی اجرایی بانکداری بدون ربا در ایران است که در صورت اطلاع‌رسانی کافی و رفع موانع اجرایی، می‌تواند اطمینان بخش بزرگی از جامعه را در خصوص سپرده‌های سرمایه‌گذاری در بانک‌ها جلب نماید و از طریق جذب طیف گسترده‌ای از مشتریان، سوددهی بانک را افزایش دهد.

بر این اساس در این پژوهش به‌منظور ارزیابی جایگاه عملکرد مطابق قانون بانکداری بدون ربا در سودآوری بانک‌های سیستم بانکی ایران، ابتدا مبانی نظری مورد بررسی قرارگرفته است و سپس ادبیات پژوهش در بخش سوم ارائه شده است. در بخش چهارم مدل داده‌های ترکیبی مورد استفاده به منظور ارزیابی فرضیه تحقیق معرفی شده و پس از برآورد الگوی پژوهش، نتایج مربوطه ارائه شده است. در نهایت نتیجه‌گیری و دلالت‌های پژوهش بر مبنای نتایج حاصله ارائه شده است.

۱. مبانی نظری

بانکداری بدون ربا در جهان اسلام، از ایدئولوژی ایجاد «اقتصادی اسلامی» آغاز شد و به‌تدریج، به شکل بانکداری اسلامی کنونی تجلّی یافت. نظریه‌پردازان بانکداری اسلامی

Archive of SID

www.SID.ir

ازجمله حسن‌البناء و شهید صدر قواعدی تنظیم کردند که می‌توان آن را اصول بانکداری اسلامی نامید. در طی ٤٠ سال گذشته، بانک‌های اسلامی به‌سرعت رشد کرده و در بیش از ۵۰ کشور جهان دایر شده‌اند. در ایران، پاکستان و سودان فقط بانک‌های اسلامی اجازه فعالیت دارند و در کشورهای دیگر مانند بنگلادش، مصر، اندونزی، اردن و مالزی، بانک‌های اسلامی در کنار دیگر بانک‌ها وجود دارند. بانکداری اسلامی فقط محدود به کشورهای اسلامی نیست و در کشورهای غربی نیز رواج روزافزون دارد. در بانکداری اسلامی، بهره یا ربا مطالبه نمی‌شود؛ زیرا در ربا کسب پول از محل پول صورت می‌گیرد، نه از طریق پرداختن به کسب‌وکار و به همین دلیل، از آن تحت عنوان «استثمار» نیز یاد می‌شود (محسنی زنوزی و همکاران، ۱۳۹۰، ص۳۵). همانگونه که خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: «ای اهل ایمان، از خدا پروا کنید و اگر مؤمن (واقعی) هستید آنچه را از ربا (بر عهده مردم) باقی‌مانده است، رها کنید و اگر چنین نکنید (و بر رباخواری اصرار ورزیدید) به جنگی بزرگی از سوی خدا و رسولش (برضد خود) یقین کنید و اگر توبه کنید اصل سرمایه‌هایتان برای خود شماست (و سودهای گرفته شده را به مردم بازگردانید) که در این صورت، نه ستم می‌کنید و نه مورد ستم قرار می‌گیرید» (بقره: ۲۷۸-۲۷۹).

یکی از تفاوت‌های اساسی بانکداری بدون ربا با بانکداری مبتنی بر بهره در چگونگی پرداخت سود به سپرده‌ها است. در نظام بانکداری مبتنی بر بهره، عایدی سپرده‌گذار بر اساس نرخ ثابت بهره و مدت زمان سپرده‌گذاری شده تعیین می‌شود؛ اما در بانکداری بدون بهره، تنها سهم سود مشخص‌شده و میزان سود در انتهای کار و پس از حسابرسی سود و زیان طرح‌ها تعیین می‌شود. در اسلام، هیچ تضادی بین اقتصاد و مذهب وجود ندارد و تجارت و کسب‌وکار بر مبنای اصول مذهبی و شرعی انجام می‌شود. قوانین اسلامی بر تمام جوانب زندگی و فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی مسلمانان حاکم است. مهمترین اصلی که بر زندگی اقتصادی مسلمانان حاکم است

Archive of SID

www.SID.ir

اصل «حرمت ربا» (بهره) است که در دوره‌های گوناگون، محل بحث و توجه بسیاری از اندیشمندان اسلامی بوده است. در اسلام، بهره یا ربا مطالبه نمی‌شود؛ زیرا موجب فساد می‌گردد (محسنی زنوزی و همکاران، ۱۳۹۰، ص۳٦).

بین نرخ بهره و سود مشارکت در سنّت اسلامی، تفاوت‌هایی وجود دارد. در بانکداری اسلامی، سپرده‌گذار بانک را به‌عنوان وکیل خود در تمام عملیات سرمایه‌گذاری و مشارکت انتخاب می‌کند. ازاین‌رو، بانک‌ها از طرف موکّلان خود، در تمام عقود اسلامی مشارکت نموده، به نمایندگی از سپرده‌گذاران در سود و زیان مشارکت دارند؛ اما در بانکداری نظام سرمایه‌داری و بازار آزاد، سپرده‌گذاران سپرده خود را با نرخ مشخص، بنا به نوع سپرده‌ها به بانک قرض می‌دهند و بانک حتی هزینه سپرده‌گذاری را از سپرده‌گذار أخذ می‌نماید. در این نوع سرمایه‌گذاری، بانک در حکم واسط مالی بین سپرده‌گذار و وام‌گیرنده عمل می‌کند. درنتیجه، با توجه به موارد مزبور، نرخ‌های بهره معمولاً برای یک دوره زمانی مشخص، ثابت است؛ اما نرخ سود در بانکداری اسلامی -که به آن «سود مشارکت» گفته می‌شود- اصولاً ثابت نیست. به‌طورکلی، بر اساس فلسفه اسلامی، با توجه به مشاع بودن سپرده‌ها و اعتبارات، تعیین نرخ‌های سود به‌نوبه خود، مبتنی بر بازدهی مثبت یا منفی مجموع فعالیت‌ها و اعتبارات و مشارکت‌های بانک است. مجموع ارزش‌افزوده حاصل از تمام معاملات و قراردادها نیز بین سپرده‌گذاران و بانک‌ها به نسبت تأمین منابع، تقسیم می‌گردد (جمشیدی، ۱۳۸۲، ص۳۳).

در راستای تحقق این آموزه اسلامی، قانون عملیات بانکی بدون ربا به‌منظور حذف ربا از نظام بانکی کشور از سال ۱۳٦۳ به مرحله اجرا درآمد. اگرچه منع دریافت و پرداخت ربا یکی از هسته‌های اصلی نظام پولی بانکداری بدون رباست، اما آموزه اصلی نظام اقتصاد اسلامی بر مبنای اصولی همچون تسهیم منافع و مخاطرات و احترام به حقوق و مالکیت فردی بناشده و بنیان فلسفی اقتصاد اسلامی به مقوله‌های پایه‌ای

Archive of SID

www.SID.ir

عوامل تولید و رفتار اقتصادی برمی‌گردد. نظام اقتصاد اسلامی بر مبنای ممنوعیت مطلق هرگونه دریافت و پرداخت نرخ بازده نقدی به‌صورت از پیش تعیین و تضمین‌شده استقرار یافته است. بنابراین، بسیاری از ابزارهای مهم پولی همچون بهره و ابزارهای مبتنی بر تنزیل دین به دین مردود است (جمشیدی، ۱۳۸۲، ص۲۰).

در اقتصاد اسلامی، وقتی سود عادلانه است که مساوی با نرخ بازده سرمایه باشد. یکی از تفاوت‌های اساسی بانکداری اسلامی با بانکداری مبتنی بر بهره، آن است که در نظام بانکداری مبتنی بر بهره، نرخ بهره، میزان عایدی فرد سپرده‌گذار را بر اساس درصدی از سپرده و مدت زمان سپرده‌گذاری شده تعیین می‌کند. از همان ابتدا که صاحبان منابع مالی به بانک مراجعه می‌کنند، مشخص می‌گردد که به‌طور تضمینی در سررسید، چه قدر بهره به آنان تعلّق می‌گیرد؛ اما در بانکداری بدون بهره سهم صاحب سرمایه در انتهای کار و پس از حسابرسی سود و زیان طرح تعیین می‌شود. درحالی‌که در طرف تجهیز منابع در عملیات بانکی با بهره نوعی تضمین وجود دارد، در عملیات بانکی بدون بهره، که با سرمایه‌گذاری و تولید جریان می‌یابد، عدم تضمین و عدم اطمینان، جزو ذاتی آن است. بازده و ارزش‌افزوده‌ای که خارج از قرارداد قرض برای سرمایه حاصل شود، به صاحب سرمایه تعلّق دارد و نباید به حساب بانک گذاشته شود. به همین دلیل، ضرر و نقصان پدید آمده در جریان تولید نیز از اصل سرمایه و بازده آن کسر می‌شود و بانکداری اسلامی نمی‌تواند خارج از این اصل بدیهی عدالت، در حوزه تولید تعریف شود. حال اگر در نظام بانکی بدون بهره در طرف تجهیز منابع، نرخ سود به نوعی تضمین شود یا نرخ سود علی‌الحساب پرداخت گردد که تضمین عملی داشته باشد، عملکرد طرف تجهیز منابع در بانکداری با بهره و بدون بهره مشابه خواهد بود (محسنی زنوزی وهمکاران، ۱۳۹۰، ص۳۵).

در ایران اسلامی، بانک‌ها پس از وقوع انقلاب، به یک‌باره ملّی اعلام شدند و در فاصله کوتاهی نیز قوانین مربوط به بانکداری اسلامی تدوین و تصویب گردید؛ اما

Archive of SID

www.SID.ir

ساختارهای موجود و به جا مانده در نظام بانکی، همه بر مبنای الگوهای بانک‌های غربی پیش از انقلاب شکل گرفت. قانون بانکداری بدون ربا مشتمل بر بیست‌وهفت ماده و چهار تبصره در هشتم شهریور ماه سال ۱۳٦۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. بر اساس این قانون بانک‌ها مجاز به قبول سپرده‌های قرض‌الحسنه (جاری و پس‌انداز) و سرمایه‌گذاری مدت‌دار می‌باشند که در اولی بانک‌ها مکلف به بازپرداخت اصل سپرده می‌باشند و در دومی بانک‌ها صرفاً وکیل سپرده‌گذار هستند تا وجه سپرده را در امور مشارکت، مضاربه، اجاره به‌شرط تملیک، معاملات اقساطی، مزارعه، مساقات، سرمایه‌گذاری مستقیم، معاملات سلف و جعاله مورداستفاده قرار دهند. ملاحظه می‌شود که با توجه به قانون بانکداری بدون ربا تعیین نرخی برای سپرده و یا تسهیلات از قبل مجاز نبوده، بنابراین بانک مرکزی و نظام بانکی کشور اقدام به تعیین نرخ‌های سود علی‌الحساب برای انواع سپرده‌های سرمایه‌گذاری بر اساس مدت و نرخ سود تسهیلات مورد انتظار برای انواع تسهیلات و بخش‌های مختلف اقتصادی نموده‌اند. بدیهی است نرخ‌های مذکور قطعی نبوده و در پایان سال مالی بر اساس عملکرد هر بانک نرخ قطعی تعیین می‌شود. نرخ‌های سود تسهیلات در نظام بانکی کشور ما، از سال‌های اسلامی شدن سیستم بانکی به‌صورت اداری تعیین می‌شود. این نرخ‌ها از حداکثر حدود ۲۵٪ (تا سال ۱۳۷۹) تا نرخ ۱۱٪ در سال جاری کاهش‌یافته است. در سال‌های گذشته نرخ‌های سود تسهیلات در بخش‌های مختلف متفاوت تعیین می‌شد، که از سال ۱۳۸٤، نرخ سود تسهیلات برای کلیه بخش‌ها یکسان و ۱٦٪ تعیین شد (همان، ص۳۷).

بانک‌ها نرخ سود پرداختی به سپرده‌های سرمایه‌گذاری را که نزد آنها به ودیعه گزارده می‌شود به طور علی‌الحساب اعلام و پرداخت می‌نمایند و چون از طرف سپرده‌گذاران وکالت دارند که با وجوه آنها تسهیلات دهند، لذا در پایان سال می بایست آن بخش از سود حاصله از عملیات وجوه سپرده‌گذاران را بطور واقعی محاسبه و ضمن

Archive of SID

www.SID.ir

مقایسه با سود علی‌الحساب پرداخت شده طی سال تفاوت آنرا اعمال نمایند این تفاوت معمولاً به این ترتیب است که اگر سود علی‌الحساب پرداخت شده از سود واقعی بیشتر بوده باشد بدین معنا است که بانک با وجوه سپرده‌گذاران نزد خود نتوانسته بازدهی لازم را بدست آورد. اگر این اتفاق بیافتد بانک‌ها نمی‌توانند وجوه اضافه شده پرداختی را از سپرده‌گذاران بازپس گیرند بنابراین آن را هبه می‌کنند و اگر سود محاسبه شده واقعی بیشتر از سود علی‌الحساب پرداختی باشد می‌بایست تفاوت آن را به سپرده‌گذاران پرداخت نمایند حال سود واقعی چگونه محاسبه می‌شود؟ نحوه محاسبه سود قطعی (واقعی) قابل پرداخت به سپرده‌گذاران بدین صورت است:

۱) در قدم اول می‌بایست مبلغ ریالی منابع سپرده‌گذاران و منابع بانک مشخص شود برای اینکار:

الف) میانگین هفتگی سپرده‌های سرمایه‌گذاری (کوتاه‌مدت و بلندمدت) تا مقطع مورد نظر بدست می‌آید که A نامیده می‌شود، سپس ۱۷ درصد عدد بدست آمده محاسبه می‌شود که B نامیده می‌شود (به میزان سپرده قانونی متعلقه) حال B را از A کسر نموده و نتیجه C نامیده می‌شود. C یعنی میانگین هفتگی خالص منابع سپرده‌گذاران که از محل آن می‌توان تسهیلات اعطا نمود.

ب) میانگین هفتگی خالص تسهیلات را تا مقطع مورد نظر بدست می‌آوریم این شامل کلیه سرفصل‌های تسهیلات، سرمایه‌گذاری مستقیم، مشارکت حقوقی و اوراق مشارکت می باشد و آنرا D می نامیم.

ج) C را از D کسر می نمائیم و آنرا E می نامیم این یعنی سهم بانک از منابع قابل تسهیلات دادن.

Archive of SID

www.SID.ir

۲) حال درصد سهم بانک و سپرده‌گذار را از کل منابع بدست می‌آوریم برای اینکار نتیجه E را بر D تقسیم نموده نسبت سهم بانک بدست آمده و با تقسیم C بر D نسبت سهم سپرده‌گذار بدست می‌آید.

۳) مانده درآمدهای مشاع را استخراج می نمائیم (درآمدهای مشاع عبارتند از سود تسهیلات دریافتی، سود مشارکت‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها، سود سپرده قانونی، سود حاصل از طرح‌های سرمایه‌گذاری، وجه التزام‌های دریافتی و سود اوراق‌مشارکت).

٤) نسبت سپرده‌گذار را در درآمدهای مشاع ضرب می‌نمائیم و به میزان حق‌الوکاله بانک از آن کسر می‌نمائیم و سود واقعی قابل پرداخت به سپرده‌گذاران بدست می‌آید.

۲. ادبیات پژوهش

آنتونیا داویدنکو[۱] (۲۰۱۰) در مطالعه‌ای تحت عنوان «عوامل تعیین‌کننده سودآوری بانک‌ها در اکراین» به بررسی عوامل مؤثر بر سودآوری بانک‌های اکراین طی دوره زمانی ۲۰۰۵ – ۲۰۰۹ پرداخته است. وی به این نتیجه رسیده است بانک‌ها از کیفیت پایین وام متضرر شده‌اند و افزایش حجم سپرده‌ها تأثیر قابل‌توجهی بر سودآوری آن‌ها نمی‌گذارد.

تنگ[۲] (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای تحت عنوان «عوامل تعیین‌کننده سودآوری بانک‌های اسلامی در مالزی» به بررسی تأثیر شاخص بانکی و اقتصاد کلان بر سودآوری ١٦ بانک اسلامی مالزی طی دوره زمانی ۲۰۰٦-۲۰۱۰ پرداخته است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که اندازه بانکی و عرضه پول تأثیر مثبت و معنی‌داری بر سودآوری بانک دارد درحالی‌که کیفیت دارایی‌ها و مدیریت هزینه‌ها آثار معکوسی بر سودآوری بانک‌ها دارد.

آنا ونگ و هوی سی‌چان[۳] (۲۰۰۸) عوام تعیین‌کننده سودآوری بانک‌ها را در ماکائو بررسی نموده است. نتایج نشان می‌دهد که میزان سرمایه بانک دارای بیشترین تأثیر بر

Archive of SID

www.SID.ir

سوددهی بانک‌ها است. در میان متغییرهای کلان اقتصادی تنها نرخ تورم با عملکرد بانک‌ها رابطه قابل توجهی دارد.

عبدالحامد بشیر[٤] (۲۰۰۳) در مقاله‌ای تحت عنوان «عوامل مؤثر بر سودآوری در بانک‌های اسلامی» به تجزیه و تحلیل چگونگی اثرگذاری ویژگی‌های بانکی و محیط‌های مالی بر عملکرد بانک‌های اسلامی پرداخته است. نتایج مطالعه نشان می‌دهد که مالیات مستقیم و ضمنی تأثیر منفی بر سودآوری بانک‌ها دارد و در عین‌حال شرایط مطلوب اقتصاد کلان تأثیر مثبت بر آن می‌گذارد.

یوسف و فهمای[٥] (۲۰۰۸) در مقاله خود با عنوان «آیا بانک‌های اسلامی در مالزی واقعاً اسلامی‌اند؟» به این نتیجه رسیدند که فهمیدن حکمت برخی معاملات می‌تواند برخی تصورات غلط درباره بانکداری اسلامی در کشور مالزی را برطرف کند و با بیان دلایل، نشان دادند که بانک های اسلامی مالزی کاملاً شرعی و با نظام نرخ سود آزاد عمل می‌کنند.

چانگ و لیو[٦] (۲۰۰۹)، در مقالهٔ خود با عنوان «بانک‌های اسلامی: بر پایهٔ بهرهٔ آزاد یا بهرهٔ وابسته؟» نشان دادند که بانکداری بدون ربا مالزی تفاوت زیادی با بانکداری غربی (غیراسلامی) ندارد. آنها با استفاده از روش‌های «انگل گرنجر» و «جوهانسون» به این نتیجه رسیدند که فقط تعداد ناچیزی از بانک‌های اسلامی در مالزی بر مبنای الگوی سهیم شدن در سود و زیان عمل می‌کنند. سود بانک‌های اسلامی در بلندمدت به سمت سود بانک های غیراسلامی تمایل دارد. آنها بیان داشتند که این نتیجه برای کشورهای اسلامی دیگر مثل ایران نیز صادق است.

خان[۷] (۲۰۱۰)، در مقالهٔ خود با عنوان «آیا بانک‌های اسلامی، اسلامی‌اند؟» به بررسی اسلامی عمل کردن بانک‌های اسلامی و تفاوت آنها با بانک‌های غیراسلامی در کشور پاکستان پرداختند و به این نتیجه رسیدند که عملیات بانک های اسلامی به

Archive of SID

www.SID.ir

تدریج، به سمت بانک‌های عادی سوق پیدا می‌کند و الگوی سهیم بودن در سود و زیان فقط در نظریه اظهار می‌شود.

سلامی و بهمنی (۱۳۸۰) در مقالهٔ خود با عنوان «اثر تعیین نرخ سود تسهیلات بر کارایی بانکداری اسلامی»، با استفاده از نظریهٔ «پرتفوی»، اثر نرخ سود از قبل تعیین شده برای تسهیلات بانکی بر کارایی بانکداری بدون ربا را بررسی کردند. آنها به این نتیجه رسیدند که تعیین سود ثابت برای تسهیلات موجب دور نگه داشته شدن بانک‌ها از مشارکت واقعی در طرح‌های سرمایه‌گذاری و موجب کاهش کارایی بانک‌ها شده است.

حسین صمصامی (۱۳۸۹) به بررسی ربا و مشکلات اقتصاد ایران پرداخته است. نتایج این تحقیق تحلیلی نشان می‌دهد که ربوی شدن نظام بانکی و انحراف از اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا موجب رشد شدید معوقات بانکی شد. همچنین ربا یکی از عوامل اصلی بروز بحران اقتصادی در جهان و افزایش بیکاری و کاهش رشد اقتصادی کشورها بوده است.

محسنی زنوزی و همکاران (۱۳۹۰) با بررسی بررسی همگرایی بلندمدت نرخ سود بانکی با بازدهی بازار سهام در ایران در دوره ۱۳۷٤-۱۳۸۹ به این نتیجه رسیدند که هیچ رابطه بلند مدتی بین دو متغییرسود کوتاه مدت بانکی و بازدهی سهام -چه بازده نقدی و چه بازده حاصل از تغییرات قیمت- وجود ندارد.

۳. متغییرهای پژوهش

بورک[۸] (۱۹۸٦) عوامل موثر سوددهی بانک‌ها را به دو دسته متغییرهای بیرونی و درونی تقسیم کرده است. در این پژوهش نیز به پیروی از بورک (۱۹۸٦)، متغییرهای مؤثر بر سود خالص بانک به دو دسته متغییرهای دورنی و متغییرهای بیرونی تقسیم شده است.

Archive of SID

www.SID.ir

۳-۱. متغییرهای درونی

متغییرهای درونی در بانکداری متعارف: هستر و زوئیلنر[9] (۱۹۶۶) درآمد خالص قبل از وضع مالیات را استفاده کرده و بورک (۱۹۸۶) میزان سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار را در مطالعه خود بکار برده است. پودار[10] (۲۰۱۲)، کاسمیدا و همکاران[11] (۲۰۰۵)، سمیرلاک[12] (۱۹۸۵)، شورت[13] (۱۹۷۹)، بیکر و هوو[14] (۲۰۰۲)، گودارد و همکاران[15] (۲۰۰۴)، برگر و همکاران[16] (۱۹۸۷)، اندازه بانک (با پروکسی دارایی کل) را به‌عنوان متغییر درونی بکار برده اند. آثاناساوغلو و همکاران[17] (۲۰۰۵)، استایکوراس و وود[18] (۲۰۰۳)، ابرئو و مندس[19] (۲۰۰۱) و گودارد و همکاران (۲۰۰۴) در مطالعه خود سطح سرمایه (با پروکسی نسبت سرمایه به دارایی) را لحاظ نموده اند. سوفیان و حبیب‌الله[20] (۲۰۱۰)، کاسمیدا و همکاران (۲۰۰۵)، بورک (۱۹۸۶) و مولینکس و ثورتون[21] (۱۹۹۲)، نقدینگی بانک به‌عنوان متغیر دورنی استفاده کرده اند. همچنین در مطالعات ویور[22] (۲۰۰۱)، مکدونالد و شاماچر[23] (۲۰۰۸)، وان هورن و واچوویز[24] (۲۰۰۵) از بازدهی دارایی‌های بانکی به‌عنوان متغییر درونی شده است.

متغییرهای درونی در بانکداری بدون ربا: بشیر[25] (۲۰۰۳)، ادریس و همکاران[26] (۲۰۱۱)، یودیستریا[27] (۲۰۰۴) در مطالعات خود اندازه بانک [صرفه‌های حاصل از مقیاس] (با پروکسی دارایی کل) را به کار برده اند. همچنین بشیر و حسن[28] (۲۰۰۴)، یودیستریا (۲۰۰۴)، بشیر (۲۰۰۳) از سطح سرمایه (با پروکسی نسبت سرمایه به دارایی) استفاده کرده اند.

سوفیان و حبیب‌الله (۲۰۱۰)، کاسمیدا و همکاران (۲۰۰۵)، رمضان و همکاران[29] (۲۰۱۱)، وسیع‌الزمان و طرمزی[30] (۲۰۱۰)، آثاناساوغلو و همکاران (۲۰۰۵)، آوان[31] (۲۰۰۹)، پودار (۲۰۱۲) درصد وام‌های معوقه از کل وام‌های اعطایی استفاده نموده است. پودار (۲۰۱۲) تعداد شعب، نسبت کل سپرده‌ها به دارایی کل را به‌عنوان متغییر درونی استفاده نموده است. بشیر و حسن (۲۰۰۴)، الکسیم[32] (۲۰۰۵)، اختر و

Archive of SID

www.SID.ir

همکاران[۳۳] (۲۰۱۱)، بن ناصیر[۳۴] (۲۰۰٤) و معین[۳۵] (۲۰۰۸) از بازدهی دارایی‌های بانکی بهره جسته‌اند.

همچنین اظهار و آسوتای[۳٦] (۲۰۰۷)، هارون و عزمی[۳۷] (۲۰۰٤)، وسیع‌الزمان و طرمزی (۲۰۱۰)، ادریس و همکاران[۳۸] (۲۰۱۱)، در مطالعاتشان نقدینگی را به‌عنوان متغییر درونی لحاظ نموده‌اند.

۳-۲. متغییرهای بیرونی

در مطالعات اظهار و آسوتای (۲۰۰۷)، هارون و عزمی (۲۰۰٤)، بوید و همکاران[۳۹] (۲۰۰۰)، ریول[٤۰] (۱۹۷۹)، لووین و زیوراس[٤۱] (۱۹۹۸)، بورک (۱۹۸٦) از نرخ تورم؛ آثاناساوغلو و همکاران (۲۰۰۵)، لووین و زیوراس (۱۹۹۸)، بورک (۱۹۸٦)، ریول (۱۹۷۹)، پری[٤۲] (۱۹۹۲)، مولینکس و ثورتون (۱۹۹۲) از رشد اقتصادی (تولید ناخالص داخلی) ؛ ریول (۱۹۷۹)، پری (۱۹۹۲)، مولینکس و ثورتون (۱۹۹۲) از نرخ ارز و بورک (۱۹۸٦)، مولینکس و ثورتون (۱۹۹۲)، هارون و عزمی (۲۰۰٤) از عرضه پول به‌عنوان متغییر بیرونی استفاده شده است.

بر این اساس داده‌های پژوهش عبارتند از (داده‌ها به صورت لگاریتمی وارد مدل رگرسیونی شده‌اند):

$$\begin{aligned}\mathrm{lnpro_{it}} = {} & \beta_0 + \beta_1 \mathrm{lninc_{it}} + \beta_2 \mathrm{lnpap_{it}} + \beta_3 \mathrm{lnaset_{it}} + \beta_4 \mathrm{lncap_{it}} \\ & + \beta_5 \mathrm{lncapaset_{it}} + \beta_6 \mathrm{lnbliq_{it}} + \beta_7 \mathrm{lnret_{it}} + \beta_8 \mathrm{lndep_{it}} \\ & + \beta_9 \mathrm{lnsav_{it}} + \beta_{10} \mathrm{lnive_{it}} + \beta_{11} \mathrm{lnshinve_{it}} + \beta_{12} \mathrm{lnbra_{it}} \\ & + \beta_{13} \mathrm{lnexr_{it}} + \beta_{14} \mathrm{lnhpm_{it}} + \beta_{15} \mathrm{lngrw_{it}} + \beta_{16} \mathrm{lncpi_{it}} \\ & + \mathrm{u_{it}} \end{aligned} \qquad (۱)$$

سود خالص ($lnpro_{it}$): لگاریتم سود خالص بانک‌ها از صفحه سود زیان ترازنامه بانک‌ها استخراج شده است.[٤۳]

درآمد ($lninc_{it}$): لگاریتم درامد بانک‌ها که از صفحه سود و زیان ترازنامه بانک‌ها استخراج شده است.

Archive of SID

www.SID.ir

اوراق مشارکت و سایر اوراق ($lnpap_{it}$): لگاریتم اوراق مشارکت و سایر اوراق که از صفحه میزان دارایی‌های ترازنامه بانک‌ها استخراج شده است.

دارائی ($lnaset_{it}$): لگاریتم دارائی بانک‌ها که از صفحه میزان دارایی‌های ترازنامه بانک‌ها استخراج شده است.

سرمایه ($lncap_{it}$): لگاریتم سرمایه بانک‌ها که از صفحه میزان دارایی‌های ترازنامه بانک‌ها استخراج شده است. که از مجموع حساب مشارکت بخش دولتی و غیردولتی، حساب سرمایه‌گذاری مستقیم و حساب سهام ومشارکت‌های خارجی، حساب ذخیره کاهش ارزش سهام و جمع موارد دیگر سرمایه گذاری و مشارکت‌ها بدست آمده است.

نسبت سرمایه به دارائی ($lncapaset_{it}$): لگاریتم نسبت دارایی به سرمایه بانک‌ها می‌باشد.

نقدینگی ($lnbliq_{it}$): اجزای تشکیل دهنده نقدینگی نیز عبارت است از کل سپرده‌های بخش غیردولتی نزد بانک‌ها و مؤسسات اعتباری و اسکناس و مسکوک نزد اشخاص. از تلفیق ترازنامه بانک مرکزی و بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی ترازنامه سیستم بانکی پدید می آید که یکی از متغییرهای مهم این ترازنامه، نقدینگی می‌باشد.

بازدهی دارایی‌های بانکی ($lnret_{it}$): لگاریتم بازدهی دارایی‌های بانک‌ها که از حاصل جمع سود تسهیلات و سود سرمایه‌گذاری می‌باشد. که از صفحه سود و زیان ترازنامه بانک‌ها استخراج شده است.

سپرده‌های دیداری ($lndep_{it}$): لگاریتم سپرده‌های دیداری که از صفحه بدهی‌ها و حقوق صاحبان سهام ترازنامه بانک‌ها استخراج شده است.

سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت ($lnive_{it}$): لگاریتم سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت که از صفحه بدهی‌ها و حقوق صاحبان سهام ترازنامه بانک‌ها استخراج شده‌است.

Archive of SID

www.SID.ir

سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت ($lnshinve_{it}$): لگاریتم سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت که از صفحه بدهی‌ها و حقوق صاحبان ترازنامه بانک‌ها استخراج شده است.

سپرده‌های پس‌انداز و مشابه ($lnsav_{it}$): لگاریتم سپرده‌های پس انداز و مشابه که از صفحه بدهی‌ها و حقوق صاحبان سهام ترازنامه بانک‌ها استخراج شده است.

تعداد شعب ($lnbra_{it}$): لگاریتم تعداد شعب بانک‌ها از صفحه تعداد شعب ترازنامه بانک‌ها استخراج شده است.

رشد اقتصادی ($lngrw_{it}$): رشد تولید (درآمد) ناخالص ملی بر حسب فعالیت‌های اقتصادی (به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷٦).

نقدینگی ($lnhpm_{it}$): حجم نقدینگی (به قیمت پایه ۱۳۷٦ است).

سطح عمومی قیمت‌ها ($lncpi_{it}$): شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی (سال پایه ۱۳۷٦ است).

نرخ ارز ($lnexr_{it}$): نرخ برابری دلار با ریال در بازار غیررسمی (آزاد).

با توجه به محدودیت‌های آماری مربوط به دوره زمانی و بانک‌های مورد بررسی، داده‌های مطالعه موردی این پژوهش، با استفاده از اطلاعات ۲۳ بانک برای سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۸٦ شکل گرفته است. داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز از از لوح فشرده ترازنامه بانک‌ها و بانک اطلاعات سری زمانی اقتصادی بانک مرکزی جمع‌آوری گردیده است و مدل پژوهش با استفاده از نرم‌افزارهای Stata/SE 12 و EViews 8 انجام شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

٤. نتایج پژوهش

بانک‌هایی که داده‌های آنها در این پژوهش مورد استفاده قرارگرفته‌اند، عبارت‌اند از: ملت، مسکن، انصار، دی، اقتصاد نوین، گردشگری، مهر ایران، حکمت، ایران زمین،

Archive of SID

www.SID.ir

کارآفرین، کشاورزی، ملی، پارسیان، پاسارگاد، پست بانک، رفاه، صادرات، سامان، صنعت و معدن، سرمایه، سپه، شهر، سینا، تجارت، توسعه صادرات و توسعه تعاون.

اما به دلیل عدم‌توازن[۴۴] داده‌های بانک‌های گردشگری، مهر ایران و ایران زمین، این بانک‌ها از مجموعه داده‌های ترکیبی پژوهش کنار گذاشته شده‌اند و درنهایت ۲۳ بانک در پانل این پژوهش واردشده‌اند.[۴۵]

به هنگام برآورد رابطه رگرسیون (۱) به روش حداقل مربعات معمولی، خطای عدم امکان برآورد مدل در نرم‌افزار نمایش داده می‌شود که دلیل آن وجود هم خطی میان متغییرهای توضیحی پژوهش است.[۴۶] به‌منظور ارزیابی وجود هم خطی میان متغییرهای پژوهش، از ضریب همبستگی استفاده می‌شود. درصورتی‌که ضریب همبستگی مقادیر بالایی از همبستگی میان متغییرهای توضیحی را نشان دهد، هم خطی میان متغییرها تأیید خواهد شد. بر اساس دیدگاه مداح (۱۳۸۸)، ضریب همبستگی بالاتر از ۰/۸ نشان از هم خطی میان متغییرها دارد. نتایج محاسبه ضریب همبستگی میان متغییرهای پژوهش در پیوست (۱) گزارش شده است.

بر اساس این نتایج، میان متغییرهای، سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت، جمع درآمدها، نقدینگی بانک، بازدهی دارایی‌های بانکی، سپرده‌های دیداری، سپرده‌های پس‌انداز و مشابه و سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت، هم خطی وجود دارد و می‌توان تنها یکی از این موارد را به نمایندگی آماری سایر موارد، در رگرسیون مورداستفاده قرارداد. همچنین میان متغییرهای سطح سرمایه و جمع دارائی‌ها نیز هم خطی بالایی وجود دارد. درنهایت، متغییرهای سطح عمومی قیمت‌ها، نرخ ارز و نقدینگی نیز از همبستگی بسیار بالایی برخوردارند.[۴۷]

بنابراین رگرسیون پژوهش به‌صورت رابطه (۲) بازنویسی می‌شود:

$$lnpro_{it} = \beta_0 + \beta_1 lncap_{it} + \beta_2 lnpap_{it} + \beta_3 lncapast_{it} + \beta_4 lninv_{it} + \beta_5 lndiff_{it} + \beta_6 lngrw_{it} + \beta_7 lnhpm_{it} + u_{it} \quad (۲)$$

Archive of SID

www.SID.ir

به دلیل تعداد زیاد مقاطع در این پژوهش (در مقایسه با طول دوره زمانی اندک)، از روش آرلانو[۴۸] (۱۹۸۷) که برای چنین شرایطی طراحی شده است، برای محاسبه ماتریس واریانس-کوواریانس استفاده شده است.

با توجه به نتایج آزمون F-Limer فرض صفر مبنی بر یکسان بودن عرض از مبدأها در سطح احتمال ۵ درصد پذیرفته نمی‌شود. بنابراین از روش داده‌های تابلوی برای برآورد مدل استفاده می‌شود. علاوه‌بر این نتایج آزمون هاسمن گویای آن است که فرض صفر این آزمون مبنی عدم ارتباط بین اجزای اخلال و متغییرهای مستقل در سطح احتمال ۵ درصد موردقبول واقع نمی‌شود. درنهایت نتایج آزمون F-Limer که در پیوست (۲) گزارش شده است، نشان می‌دهد که داده‌های ترکیبی پژوهش از اثرات ثابت یک‌طرفه مقطعی برخوردارند. درحالی‌که نتایج آزمون هاسمن[۴۹] که در پیوست (۳) گزارش‌شده است، نشان می‌دهد که داده‌های پژوهش از اثرات یک‌طرفه مقطعی تصادفی برخوردار نیستند. بنابراین روش برآورد یک‌طرفه مقطعی با در نظر گرفتن اثرات ثابت، بهترین روش برآورد الگوی تصریح رگرسیون (۲) است[۵۰]. نتایج برآورد رابطه رگرسیونی (۲) با استفاده از روش اثرات ثابت یک‌طرفه مقطعی در جدول (۱) گزارش‌شده است[۵۱].

جدول (۱): نتایج برآورد رابطه رگرسیونی (۲) با استفاده از روش اثرات ثابت یک‌طرفه مقطعی

متغییر	ضرایب	خطای استاندارد	ارزش احتمال
C	۱۳/٦٥۱۱	۷/۹٦۷۸	۰/۰۹
LNPAP	۰/۱۳۹٦	۰/۰٥۷۳	۰/۰۱*
LNCAP	۰/۱٥۸۲	۰/۰٤۷٦	۰/۰۰*
LNCAPAST	۰/۱٥۸٥	۰/۱۰۰٤	۰/۱۱
LNINV	۰/۱٥۰۳	۰/۲۷٦	۰/٥۸
LNGRW	-۰/۲٥۷۷	۰/۱٦۱٥	۰/۱۱
LNBRA	-۰/٥۳۲۲	۰/۷٤	۰/٤۷

Archive of SID

www.SID.ir

LNHPM	-۰/٤٨٧٢	۰/٦۰٥۱	۰/٤۲
LNDIFF	۰/۱۱۲۲	۰/۰۳٦۷	۰/۰۰*
F-Statistic =۱۲/۳۹٥٤۸		$\overline{R^2}$ = ۰/۸۰	R^2 = ۰/۸۷
Prob(F-statistic) = (۰/۰۰)		Durbin-Watson stat = ۲/۰۰۱	

مأخذ: محاسبات تحقیق. معنی‌داری متغیر در سطح ۵ درصد

جدول شماره (۱) نشان می‌دهد که R^2= ۰/۸۷ بوده، یعنی متغییرهای توضیحی ۸۷ درصد تغییرات سود بانک‌ها را توضیح می‌دهند. اما با توجه به اینکه اضافه شدن هر متغییری به مدل R^2 افزایش می‌دهد، بهتر است به جای R^2 از R^2 تعدیل شده اتکا کنیم که برابر ۰/۸۰ است و نشان از تصریح مناسب مدل دارد. آماره F برابر ۱۲/۳۹٥٤۸ برآورد شده است، که مقدار آن بسیار بزرگتر از مقدار بحرانی آن در سطح یک درصد است، لذا با اطمینان بیش از ۹۹ درصد فرضیه صفر مبنی بر بی‌معنی بودن مدل با قدرت رد شده و این مدل حداقل در سطح ۹۹ درصد قابل استناد و معنی‌دار است و معناداری کل مدل برآورد شده را به‌طور کامل تأیید می‌کند. آماره دوربن- واتسن در مدل ۲/۰۰۱ تخمین زده شده است. با مقایسه با مقدار بحرانی مشخص می‌گردد که بین اجزای اخلال این معادله خودهمبستگی وجود ندارد و یک جزء اخلال جزء اخلال دیگر را تحت تأثیر قرار نداده و مدل از این نظر کاملاً مستند و قابل‌اعتماد است.

نتایج آزمون نسبت واریانس نشان می‌دهد که فرض صفر مبنی بر ناهمسان بودن واریانس اجزای اخلال مدل با احتمال ۰/۰۰۰۱ درصد پذیرفته نمی‌شود. همچنین آماره آزمون جاکا- برا برابر ۱٤/۱۰٤ و فرضیه صفر مبنی بر نرمال بودن اجزای اخلال مدل با احتمال ۹۳ درصد تأیید می‌شود. آزمون نسبت واریانس[۵۲] نیز نشان می‌دهد که فرض عدم واریانس همسانی اجزای اخلال مدل را نمی‌تواند پذیرفت. نتایج این آزمون در پیوست (۵) گزارش‌شده است. آزمون جاکا- برا[۵۳] (۱۹۸۷) بر روی اجزای اخلال رگرسیون نیز نرمال بودن اجزای اخلال را تأیید می‌کند. نتایج آزمون نرمالیتی به همراه

Archive of SID

www.SID.ir

آمار توصیفی جزء اخلال رگرسیون، در پیوست (٦) گزارش شده است. مقدار آماره دوربن- واتسن[٥٤] (۱۹۵۱) نیز نشان از عدم وجود خودهمبستگی میان اجزای اخلال دارد. همچنین اثرات ثابت مشاهده نشده مقطعی بانک‌های موردمطالعه در داده‌های ترکیبی نیز در جدول (۲) گزارش‌شده‌اند[٥٥].

جدول (۲): اثرات ثابت مشاهده نشده مقطعی بانک‌های برگزیده

ردیف	نام بانک	اثرات ثابت مشاهده نشده مقطعی
۱	حکمت	۱/۰۵۲۵۷۹
۲	مسکن	۱/۰۸۲۷۳۸
۳	تجارت	۱/۱۰۰۸۷۸
٤	صادرات	۱/۲۰۳۵۰۲
٥	ملت	۱/۳٦٦٥٥٧

مأخذ: محاسبات تحقیق

نتیجه‌گیری و دلالت‌های پژوهش

یکی از مهمترین چالش‌های بانکی در بانکداری بدون ربا، نوع نگرش به سود و بازدهی عقود دارای بازدهی است. برخی از عقود همانند قرض‌الحسنه فاقد بازدهی هستند و برخی عقود همانند جعاله نیز، عقود با بازدهی ثابت محسوب می‌شوند که در اجرای این عقود به دلیل ماهیت بازدهی، قطعیت برقرار است. ولی در عقود با بازدهی متغییر، عملکرد بانک می‌تواند بر عملکرد ربوی و غیرربوی بانک مؤثر باشد. در این میان نتایج پژوهش نشان می‌دهد که متغییر اوراق مشارکت و سایر اوراق مشابه بانک‌ها، تأثیر بسیار زیادی بر سودآوری بانک‌ها دارد. به‌نحوی که یک درصد افزایش در این متغییر، ۰/۱۳ درصد سود خالص بانک‌ها را افزایش می‌دهد. به‌علاوه متغییر سطح سرمایه که نماینده جمع دارائی‌ها نیز هست، از عوامل مؤثری است که اثر معنی‌داری بر سود

Archive of SID

www.SID.ir

خالص بانک‌ها دارد؛ به‌نحوی‌که افزایش یک درصدی این متغییر، افزایش ۰/۱۵ درصدی سود خالص بانک‌ها را به دنبال خواهد داشت. نکته مهم در این میان، تأثیر معنی‌دار تفاوت سود علی‌الحساب و قطعی بر سوددهی خالص بانک‌هاست. بر اساس نتایج پژوهش با افزایش یک درصدی در تفاوت سود علی‌الحساب و قطعی، سود خالص بانک‌ها ۰/۱۱ درصد افزایش خواهد داشت که رقم بسیار قابل‌توجهی است. به‌عبارت‌دیگر چنانچه عملکرد بانک‌ها بر اساس این اصل مهم بانکداری بدون ربا باشد، نه‌تنها تأثیر منفی بر سوددهی خالص بانک نخواهد داشت، بلکه منجر به افزایش سود خالص نیز خواهد شد. این افزایش سود خالص علاوه‌بر ماهیت محاسباتی که از نتایج پژوهش به‌دست‌آمده است، می‌تواند از سوی زمینه‌های رفتاری نیز تقویت شود.

به‌عبارت‌دیگر چنانچه بانک‌های پیشتاز در عملکرد منطبق بر بانکداری بدون ربا، از این متغیر به‌عنوان یکی از وجوه تمایز خود با سایر بانک‌ها استفاده کنند می‌توانند سودآوری بیشتری را نیز انتظار داشته باشند که این سودآوری و ریشه در تمایل خانوارها و بنگاه‌ها در جامعه اسلامی به رفتارهای مالی اسلامی دارد؛ به‌نحوی‌که عملکرد قانون‌مدار و کارآمد بانک در اعطای واقعی (نه سوری) سود علی‌الحساب و محاسبه رقم قطعی این سود در پایان دوره، می‌تواند مشوق بزرگی برای جذب منابع بانکی در جامعه اسلامی باشد و شبهه نزدیک شدن ماهیت برخی از عقود به قراردادهای ربوی را از بین ببرد و این خود انگیزه مضاعفی را در کارگزاران اقتصادی جامعه اسلامی، برای سرمایه‌گذاری در بانک‌های اسلامی ایجاد خواهد نمود.

بنابراین وجود تفاوت سود علی‌الحساب و قطعی در سپرده‌های بانکی، هم به لحاظ نتایج محاسباتی پژوهش حاضر، به افزایش سود خالص بانک‌ها منجر می‌شود و هم با تقویت اعتماد عمومی به صحت و کارآمدی بانک‌ها در عمل به چارچوب بانکداری بدون ربا، انگیزه مضاعفی را در کارگزاران اقتصادی جامعه اسلامی در جهت سرمایه‌گذاری در این نظام بانکی ایجاد خواهد نمود.

Archive of SID

www.SID.ir

همچنین نتایج اثرات ثابت مشاهده نشده مقطعی نشان می‌دهد که بیشترین میزان تأثیرگذاری عوامل مشاهده نشده در رگرسیون سوددهی خالص بانک‌ها متعلق به بانک‌های ملت، صادرات و تجارت است. به‌عبارت‌دیگر، عوامل مدیریتی، حاکمیتی یا عوامل ناشی از نوع عملکرد سرمایه انسانی-زیرساختی بانک‌ها که در محاسبات حسابداری به‌صورت ملموس وارد نمی‌شوند، به نحوی بوده است که در ۱۲ بانک تأثیر منفی بر سودآوری بانک‌ها داشته است و در مقابل این عوامل مشاهده نشده در ۱۱ بانک به‌صورت مثبت بر سود خالص بانک‌ها، تأثیر داشته است[۵۶].

پیوست‌ها

پیوست (۱): ضرایب همبستگی میان متغییرهای توضیحی رابطه رگرسیونی (۱)

	LNINC	LNPAP	LNAST	LNCAP	LNCAPAST	LNBLIQ	LNRET	LNDEP	LNSAV	LNINV	LNSHINV	LNBRA	LNCPI	LNGRW	LNEXR	LNHPM	LNDIFF
LNINC	1.00	0.67	0.70	0.61	0.22	0.89	0.88	0.91	0.86	0.85	0.77	0.80	0.17	-0.03	0.14	0.19	0.25
LNPAP	0.67	1.00	0.32	0.26	0.06	0.60	0.68	0.55	0.55	0.67	0.68	0.59	0.06	-0.03	0.04	0.08	0.30
LNAST	0.70	0.32	1.00	0.86	0.27	0.64	0.69	0.60	0.57	0.62	0.61	0.61	0.11	0.05	0.06	0.16	0.19
LNCAP	0.61	0.26	0.86	1.00	0.73	0.53	0.56	0.49	0.41	0.55	0.47	0.40	0.17	0.03	0.12	0.21	0.21
LNCAPAST	0.22	0.06	0.27	0.73	1.00	0.14	0.13	0.12	0.01	0.20	0.07	-0.06	0.17	0.00	0.14	0.18	0.13
LNBLIQ	0.89	0.60	0.64	0.53	0.14	1.00	0.79	0.85	0.81	0.70	0.75	0.78	0.26	-0.13	0.19	0.32	0.27
LNRET	0.88	0.68	0.69	0.56	0.13	0.79	1.00	0.72	0.74	0.94	0.94	0.77	0.14	-0.02	0.10	0.17	0.25
LNDEP	0.91	0.55	0.60	0.49	0.12	0.85	0.72	1.00	0.88	0.56	0.64	0.82	0.05	0.00	0.06	0.05	0.16
LNSAV	0.86	0.55	0.57	0.41	0.01	0.81	0.74	0.88	1.00	0.58	0.68	0.90	0.12	0.02	0.10	0.13	0.18
LNINV	0.85	0.67	0.62	0.55	0.20	0.70	0.94	0.56	0.58	1.00	0.94	0.67	0.17	0.00	0.13	0.19	0.31
LNSHINV	0.77	0.68	0.61	0.47	0.07	0.75	0.94	0.64	0.68	0.94	1.00	0.80	0.07	-0.01	0.04	0.09	0.23
LNBRA	0.80	0.59	0.61	0.40	-0.06	0.78	0.77	0.82	0.90	0.67	0.80	1.00	-0.01	-0.01	-0.02	0.00	0.19
LNCPI	0.17	0.06	0.11	0.17	0.17	0.26	0.14	0.05	0.12	0.17	0.07	-0.01	1.00	0.01	0.96	0.95	0.29
LNGRW	-0.03	-0.03	0.05	0.03	0.00	-0.13	-0.02	0.00	0.02	0.00	-0.01	-0.01	0.01	1.00	0.01	-0.03	0.13
LNEXR	0.14	0.04	0.06	0.12	0.14	0.19	0.10	0.06	0.10	0.13	0.04	-0.02	0.96	0.01	1.00	0.83	0.23
LNHPM	0.19	0.08	0.16	0.21	0.18	0.32	0.17	0.05	0.13	0.19	0.09	0.00	0.95	-0.03	0.83	1.00	0.32
LNDIFF	0.25	0.30	0.19	0.21	0.13	0.27	0.25	0.16	0.18	0.31	0.23	0.19	0.29	0.13	0.23	0.32	1.00

مأخذ: نتایج تحقیق

Archive of SID

www.SID.ir

پیوست (۲): خروجی نرم‌افزاری آزمون F-Limer برای رابطه رگرسیونی (۲)

Redundant Fixed Effects Tests
Equation: EQ02
Test cross-section fixed effects

Effects Test	Statistic	d.f.	Prob.
Cross-section F	7.578508	(21,52)	0.0000
Cross-section Chi-square	114.908138	21	0.0000

مأخذ: نتایج تحقیق

پیوست (۳): خروجی نرم‌افزاری آزمون هاسمن برای رابطه رگرسیونی (۲)

Correlated Random Effects - Hausman Test
Equation: EQ02
Test cross-section random effects

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section random	35.351235	8	0.0000

Cross-section random effects test comparisons:

Variable	Fixed	Random	Var(Diff.)	Prob.
LNPAP	0.139688	0.173633	0.000673	0.1907
LNCAP	0.158212	0.164919	0.001824	0.8752
LNCAPAST	0.158597	-0.016410	0.013292	0.1290
LNINV	0.150349	0.240491	0.014460	0.4535
LNBRA	-0.532209	-0.446371	0.200142	0.8478
LNGRW	-0.257744	-0.216162	0.000899	0.1656
LNHPM	-0.487232	-0.421749	0.070396	0.8051
LNDIFF	0.112206	0.078868	0.000413	0.1009

مأخذ: نتایج تحقیق

پیوست (٤): خروجی نرم‌افزاری نتایج برآورد رابطه رگرسیونی (۲) با استفاده از روش اثرات ثابت یک‌طرفه مقطعی

Dependent Variable: LNPRO
Method: Panel Least Squares
Date: 01/31/15 Time: 22:44
Sample (adjusted): 1386 1390
Periods included: 5
Cross-sections included: 22
Total panel (unbalanced) observations: 82
White period standard errors & covariance (d.f. corrected)
WARNING: estimated coefficient covariance matrix is of reduced rank

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LNPAP	0.139688	0.057374	2.434695	0.0184
LNCAP	0.158212	0.047607	3.323289	0.0016
LNCAPAST	0.158597	0.100040	1.585336	0.1190
LNINV	0.150349	0.276026	0.544690	0.5883
LNBRA	-0.532209	0.740025	-0.719177	0.4753
LNGRW	-0.257744	0.161532	-1.595627	0.1166
LNHPM	-0.487232	0.605123	-0.805177	0.4244
LNDIFF	0.112206	0.036749	3.053337	0.0036
C	13.65118	7.967889	1.713274	0.0926

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

R-squared	0.873624	Mean dependent var	6.958975
Adjusted R-squared	0.803144	S.D. dependent var	1.246054
S.E. of regression	0.552854	Akaike info criterion	1.928787
Sum squared resid	15.89369	Schwarz criterion	2.809294
Log likelihood	-49.08028	Hannan-Quinn criter.	2.282297
F-statistic	12.39548	Durbin-Watson stat	2.001481
Prob(F-statistic)	0.000000		

مأخذ: نتایج تحقیق

www.SID.ir

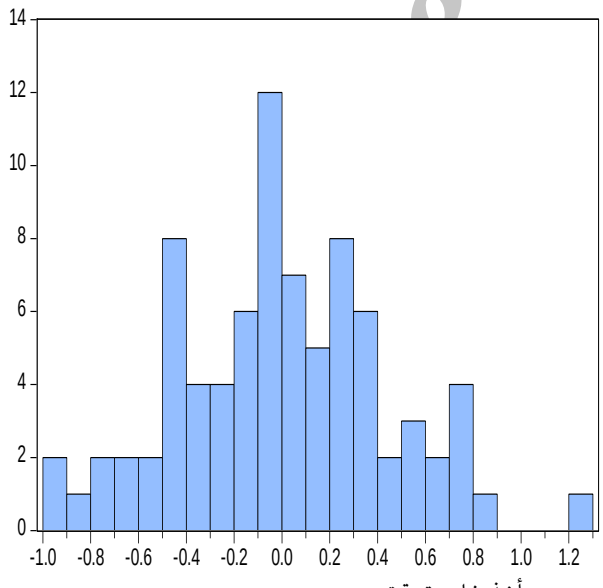
پیوست (۵): خروجی نرم‌افزاری آزمون نسبت واریانس اجزای اخلال رابطه رگرسیونی (۲)

Null Hypothesis: RESID01 is a martingale
Date: 02/01/15 Time: 02:59
Sample: 1386 1392
Heteroskedasticity robust standard error estimates
Stacked panel computation assumes homogenous cross-section means and variances
Total panel observations: 57 (after adjustments)
Lags specified as grid: min=2, max=16, step=1

Joint Tests	Value	df	Probability
Max |z| (at period 4)*	3.673540	57	0.0007

مأخذ: نتایج تحقیق

پیوست (٦): خروجی نرم‌افزاری آزمون نرمالیتی جاکا-برا اجزای اخلال رابطه رگرسیونی (۲)

Series: Standardized Residuals
Sample 1386 1390
Observations 82

Mean	0.000000
Median	-0.004586
Maximum	1.256262
Minimum	-0.991475
Std. Dev.	0.442965
Skewness	0.100951
Kurtosis	2.977250
Jarque-Bera	0.141046
Probability	0.931907

مأخذ: نتایج تحقیق

www.SID.ir

پیوست (۷): نتایج برآورد رابطه رگرسیونی (۲) با استفاده از روش اثرات ثابت‌یک‌طرفه مقطعی

Dependent Variable: LNPRO
Method: Panel Least Squares
Date: 02/01/15 Time: 02:15
Sample (adjusted): 1386 1390
Periods included: 5
Cross-sections included: 22
Total panel (unbalanced) observations: 82
White period standard errors & covariance (d.f. corrected)
WARNING: estimated coefficient covariance matrix is of reduced rank

Prob.	t-Statistic	Std. Error	Coefficient	Variable
0.0184	2.434695	0.057374	0.139688	LNPAP
0.0016	3.323289	0.047607	0.158212	LNCAP
0.1190	1.585336	0.100040	0.158597	LNCAPAST
0.5883	0.544690	0.276026	0.150349	LNINV
0.1166	-1.595627	0.161532	-0.257744	LNGRW
0.4753	-0.719177	0.740025	-0.532209	LNBRA
0.4244	-0.805177	0.605123	-0.487232	LNHPM
0.0036	3.053337	0.036749	0.112206	LNDIFF
0.0926	1.713274	7.967889	13.65118	C

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

6.958975	Mean dependent var	0.873624	R-squared
1.246054	S.D. dependent var	0.803144	Adjusted R-squared
1.928787	Akaike info criterion	0.552854	S.E. of regression
2.809294	Schwarz criterion	15.89369	Sum squared resid
2.282297	Hannan-Quinn criter.	-49.08028	Log likelihood
2.001481	Durbin-Watson stat	12.39548	F-statistic
		0.000000	Prob(F-statistic)

مأخذ: نتایج تحقیق

Archive of SID

www.SID.ir

پیوست (۸): ارقام تفاوت سود علی الحساب و قطعی غیرصفر در بانک‌های مورد مطالعه

نام بانک	خصوصی/ دولتی	سال	تفاوت سود قطعی و علی الحساب (میلیارد ریال)
دی	خصوصی	۱۳۸۹	۵.۰۰۰۰۰۰۰
اقتصاد نوین	خصوصی	۱۳۸۸	۱۶۰.۱۳۲۱۱۶۹
اقتصاد نوین	خصوصی	۱۳۸۹	۲۸۱.۳۹۸۳۸۱۲
گردشگری	خصوصی	۱۳۹۰	۵۴.۰۰۰۰۰۰۰
گردشگری	خصوصی	۱۳۹۱	۳۶.۲۹۹۰۰۰۰
گردشگری	خصوصی	۱۳۹۲	۲۹.۰۰۰۰۰۰۰
ایران زمین	خصوصی	۱۳۹۰	۰.۲۱۹۰۰۰۰
ایران زمین	خصوصی	۱۳۹۱	۷۹.۴۵۴۰۰۰۰
کارآفرین	خصوصی	۱۳۸۶	۴۷.۰۰۰۰۰۰۰
کارآفرین	خصوصی	۱۳۸۷	۷۷.۰۰۰۰۰۰۰
کارآفرین	خصوصی	۱۳۸۸	۳۵.۰۰۰۰۰۰۰
کارآفرین	خصوصی	۱۳۸۹	۱۸۶.۰۰۰۰۰۰۰
کارآفرین	خصوصی	۱۳۹۰	۶۴۲.۷۹۱۰۰۰۰
کارآفرین	خصوصی	۱۳۹۱	۶۳۶.۵۳۲۲۹۰۶
کارآفرین	خصوصی	۱۳۹۲	۱۵۰.۵۳۴۰۷۶۷
کشاورزی	دولتی	۱۳۸۹	۱۰۲۰.۰۰۰۰۰۰۰
کشاورزی	دولتی	۱۳۹۲	۷۴۳۲.۰۰۰۰۰۰۰
ملی	دولتی	۱۳۸۶	۱۷۱۷.۰۰۰۰۰۰۰
ملی	دولتی	۱۳۸۷	۲۸۱۳.۰۰۰۰۰۰۰
ملی	دولتی	۱۳۸۸	۱۸۴۳.۲۵۱۰۰۰۰
ملی	دولتی	۱۳۸۹	۲۹۸۷.۸۶۶۰۰۰۰
ملی	دولتی	۱۳۹۰	۳۴۵۵.۵۲۶۰۰۰۰
ملی	دولتی	۱۳۹۱	۴۶۸۴.۶۰۶۰۰۰۰
پارسیان	خصوصی	۱۳۹۰	۱۳۱۸.۳۳۱۰۰۰۰

Archive of SID

www.SID.ir

پاسارگاد	خصوصی	۱۳۸۸	٤٢٦.١٨٦٠٠٠٠
پاسارگاد	خصوصی	۱۳۸۹	٦١٣.٧٢٢٠٠٠٠
پاسارگاد	خصوصی	۱۳۹۰	١٦٨.٩٤٠٠٠٠٠
پاسارگاد	خصوصی	۱۳۹۱	١٤٥.٠٠٠٠٠٠٠
پاسارگاد	خصوصی	۱۳۹۲	٩٤.٠٠٠٠٠٠٠
پست بانک	خصوصی	۱۳۸۹	٩٥.٢٩٧٠٠٠٠
پست بانک	خصوصی	۱۳۹۰	٩٨.٠٦٠٠٠٠٠
پست بانک	خصوصی	۱۳۹۱	٧٦.٥٦٢٠٠٠٠
رفاه	دولتی	۱۳۹۰	١٧٩.٠٠٠٠٠٠٠
رفاه	دولتی	۱۳۹۱	٤٣٣.٠٠٠٠٠٠٠
صادرات	خصوصی	۱۳۸۹	٤٢٦٦.٠٠٠٠٠٠٠
صادرات	خصوصی	۱۳۹۰	٦٤١.٠٠٠٠٠٠٠
صادرات	خصوصی	۱۳۹۱	١١١٦.٠٠٠٠٠٠٠
سامان	خصوصی	۱۳۸۹	٢٩.٠٠٠٠٠٠٠
صنعت و معدن	خصوصی	۱۳۹۱	٦.٤٩٥٨٦٤٧
صنعت و معدن	خصوصی	۱۳۹۲	١١.١٣٢٥٣٢٠
سرمایه	خصوصی	۱۳۸۷	٤٥٣.٠٠٠٠٠٠
سرمایه	خصوصی	۱۳۸۸	٥٧.٠٠٠٠٠٠
سرمایه	خصوصی	۱۳۸۹	٦٠.٠٠٠٠٠٠
شهر	خصوصی	۱۳۹۰	١٢١.٠٠٠٠٠٠٠
سینا	خصوصی	۱۳۸۹	٣٢٠.١٠٠٠٠٠٠
تجارت	دولتی	۱۳۸٦	٧٢٥.٠٠٠٠٠٠٠
تجارت	دولتی	۱۳۸۷	٣٣١.٣٥٥٥٣٣٥
تجارت	دولتی	۱۳۸۸	١٦٢٠.٤٢٤٦٧٤٥
تجارت	دولتی	۱۳۸۹	٣٨٨٦.٩٨٩١١٨٥
تجارت	دولتی	۱۳۹۰	٧٤٨١.٤٨٥٢٢٢٤
تجارت	دولتی	۱۳۹۱	٣٣٤٢.٠٠٠٠٠٠٠

Archive of SID

www.SID.ir

تجارت	دولتی	۱۳۹۲	۳٦٦۹.۰۰۰۰۰۰۰
توسعه صادرات	خصوصی	۱۳۸٦	٦.۰۰۰۰۰۰۰
توسعه صادرات	خصوصی	۱۳۸۷	۱.۰۰۰۰۰۰۰
توسعه صادرات	خصوصی	۱۳۸۸	۱.۰۰۰۰۰۰۰
توسعه صادرات	خصوصی	۱۳۸۹	۲۱.۰۰۰۰۰۰۰
توسعه صادرات	خصوصی	۱۳۹۰	۱٤.۰۰۰۰۰۰۰
توسعه صادرات	خصوصی	۱۳۹۱	۱۱۱.۰۰۰۰۰۰۰
توسعه صادرات	خصوصی	۱۳۹۲	٦.۰۰۰۰۰۰۰

مأخذ: لوح فشرده عملکرد بانک‌ها در طول دوره ۱۳۸۶-۱۳۹۲، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

یادداشت‌ها

1. Antonina Davydenko
2. TENG
3. Anna P. I. Vong & Hoi Si Chan
4. Absel- Hameed M.Bashir
5. Yusof and Fahmy
6. Chong and Liu
7. Khan
8. Bourke
9. Hester and Zoellner
10. Podder
11. Kosmidou et al
12. Smirlock
13. Short
14. Bikker and Hu
15. Goddard et al
16. Berger et al
17. Athanasoglou et al
18. Staikouras and Wood
19. Abreu and Mendes
20. Sufian and Habibullah
21. Molyneux and Thorton
22. Weaver
23. McDonald and Schumacher
24. Van Horne and Wachowicz

Archive of SID

www.SID.ir

25. Bashir
26. Idris et al
27. Yudistira
28. Bashir and Hassan
29. Ramadan
30. Wasiuzzaman and Tarmizi
31. Awan
32. Alkassim
33. Akther et al
34. Ben Naceur
35. Moin
36. Izhar and Asutay
37. Haron and Azmi
38. Idris et al
39. Boyd et al
40. Revell
41. Levine and Zevros
42. Perry

۴۳. این سود پس از کسر مالیات محاسبه شده است.

44. Unbalanced

۴۵. هرچند در این پژوهش دوره زمانی داده‌های تلفیقی بسیار کوتاه است و تنها ۷ دوره را شامل می‌شود، ولی نتایج آزمون ریشه واحد به روش لوین، لین و چو (۲۰۰۲) نیز نشان می‌دهد که تمامی متغییرهای پژوهش مانا هستند. مقدار آماره آزمون برای متغییرهای پژوهش از این قرار است. سود خالص، (۲۳۳/۷۰۲-)؛ جمع درآمدها، (۳۴/۴۲۹۱-)؛ اوراق مشارکت و سایر اوراق مشابه، (۷/۱۴۰۶۱-)؛ جمع دارائی‌ها، (۱۴/۹۱۰۸-)؛ سطح سرمایه، (۷۹/۵۳۷۵-)؛ نسبت سرمایه به دارایی، (۳۲/۵۷۰۶-)؛ نقدینگی بانک، (۶۳/۴۷۵۲-)؛ بازدهی دارایی‌های بانکی، (۱/۷۴۱۳۲-)؛ سپرده‌های دیداری، (۳۰/۹۴۴۵-)؛ سپرده‌های پس‌انداز و مشابه، (۴۲/۰۳۹۸-)؛ سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت، (۱۰/۵۹۰۷-)؛ سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت، (۲/۲۹۲۲۰-)؛ تعداد شعب کل، (۱۹/۲۶۰۲-)؛ سطح عمومی قیمت‌ها، (۱/۷۱۱۹۳-)؛ نرخ رشد اقتصادی، (۲۴/۵۸۷۰-)؛ نرخ ارز، (۵/۰۳۴۴۳-)؛ عرضه پول، (۲۱/۶۴۴۴-)؛ تفاوت سود علی‌الحساب و قطعی، (۷/۰۶۵۳۶-).

۴۶. این هم خطی میان داده‌های خام نیز وجود دارد و با لگاریتم‌گیری و تبدیل‌های مختلف نیز قابل‌رفع نبود.

Archive of SID

www.SID.ir

٤٧. متغییر تعداد شعب کل نیز با متغییرهای سپرده‌های دیداری، سپرده‌های پس‌انداز و مشابه و سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت همبستگی بالایی دارد ولی چون این سه متغییر خود با متغییر جمع درآمدها هم خطی دارند و جمع درآمدها به‌عنوان نماینده آماری متغییرهای هم خط در رگرسیون قرار می‌گیرد، نیازی به حذف متغییر تعداد شعب کل وجود ندارد، زیرا متغییرهای هم خط با این متغییر، به دلیل هم خطی با جمع درآمدها، از رگرسیون حذف شده‌اند.

48. Arellano
49. Correlated Random Effects- Hausman Test

۵۰. به دلیل عدم توازن داده‌های پژوهش در برخی از سال‌های و برخی از متغییرها، امکان برآورد رگرسیون به روش دوطرفه تصادفی وجود ندارد. همچنین در روش اثرات تصادفی یک‌طرفه زمانی نیز لازم است که تعداد مقاطع داده‌های تلفیقی، بیشتر از تعداد متغییرهایی باشد که با استفاده برآوردگر Between، تخمین زده می‌شوند که با توجه به تعداد مقاطع و طول دوره زمانی و تعداد متغییرهای توضیحی، در این پژوهش این شرط محقق نمی‌شود. لازم به ذکر است که برآورد تصریح رگرسیونی به روش اثرات ثابت یک‌طرفه زمانی نیز، به دلیل ایجاد هم‌خطی میان متغیر مجازی ایجادکننده اثرات یک‌طرفه زمانی و متغییرهای پژوهش، قابل انجام نیست و با خطا نرم‌افزاری مواجه می‌شود.

۵۱. خروجی نرم‌افزاری نتایج برآورد رابطه رگرسیونی (۲) با استفاده از روش اثرات ثابت یک¬طرفه مقطعی در پیوست (٤) گزارش‌شده است.

52. Variance Ration Test
53. Jarque-Bera
54. Durbin– Watson

۵۵. به‌منظور احترام به جایگاه و اعتبار بانک‌های مورد مطالعه، صرفاً اسامی پنج بانک برتر ذکرشده است و سایر اسامی و نمرات منتشر نشده‌اند. اسامی و نمره کامل تمامی بانک‌های در تحریریه مجله موجود است.

٥٦. اسامی و نمره کامل تمامی بانک‌های در تحریریه مجله موجود است.

Archive of SID

www.SID.ir

کتابنامه

جمشیدی، ابوالقاسم (۱۳۸۲)، *سیستم های مالی و سیاست پولی در جمهوری اسلامی ایران: سیاستگذاران پولی در ایران*، تهران: انتشارات مؤسسه خدمات فرهنگی رسا.

سلامی، حبیب الله و علی بهمنی (۱۳۸۰)، «اثر تعیین نرخ سود تسهیلات برکارایی بانکداری بدون ربا»، *پژوهش‌های اقتصادی*، شماره ۲، صص۲۷-٤۰.

صمصامی، حسین (۱۳۸۹)، «ربا و مشکلات اقتصاد ایران»، *معرفت اقتصادی*، شماره ۱، صص ۱۱۳-۱٤۰.

محسنی زنوزی، سید جمال‌الدین، پریسا جوهری‌سلماسی و علیرضا هلالی (۱۳۹۰)، «بررسی همگرایی بلندمدت نرخ سود بانکی با بازدهی بازار سهام در ایران»، *معرفت اقتصاد اسلامی*، شماره ۵، صص۳۵-٤٦.

مداح، مجید (۱۳۸۸)، *اصول اقتصادسنجی (با رویکرد به مباحث ایران)*، همدان: انتشارات نور علم، چاپ اول.

Durbin, J; Watson, G. S (1951), "Testing for Serial Correlation in Least Squares Regression, II". *Biometrika* 38 (1–2), pp. 159–179

Jarque, Carlos M; Bera, Anil K (1987), "A Test for Normality of Observations and Regression Residuals". *International Statistical Review* 55 (2), pp. 163–172

Levin, A., C. F. Lin, and C. Chu (2002), "Unit Root Tests in Panel Data: Asymptotic and Finite-Sample Properties", *Journal of Econometrics*, 108, pp. 1–24.

Scott J. W., Arias J. C (2011), "Banking Profitability Determinants", *Business Intelligence Journal*, pp. 209-230

Haron, S (1996a), "The Effects of Management Policy on the Performance of Islamic Banks", *Asia Pacific Journal of Management*, Vol 13, No.2, pp. 63-76.

Haron, S. (1996b), Determinants of Islamic Bank Profitability, Unpublished PhD Thesis, University of New England.

Boyd, J. H., Levine, R., & Smith, B. D (2000), the Impact of Inflation on Financial Sector Performance, *Journal of Monetary Economics*, 47(2), pp. 221-248.

Revell, J. R. S. (1980). Costs and Margins in Banking: An International Survey, Paris: Organization for Economic Co-operation and Development.

Levine, R., & Zevros, S (1998), Stock Markets, Banks, and Economic Growth, *American Economic Review*, 88(3), pp. 537-558.

Ramadan, I. Z., Kilani, Q. A., & Kaddumi, T. A (2011), Determinants of Bank Profitability- Evidence from Jordan. *International Journal of Academic Research*, pp. 180-191.

Awan, A. G. (2009). Comparison of Islamic and Conventional Banking in Pakistan, Proceedings 2nd CBRC, Lahore, Pakistan, pp. 1-36.

Archive of SID

www.SID.ir

Izhar, H., &Asutay, M (2007), Estimating the Profitability of Islamic Bank: Evidence from Bank Mualamat Indonesia. *Review of Islamic Economics*, 11(2), pp. 17-29.

Haron, S., & Azmi, W. N. W (2004), Profitability Determinants of Islamic Banks: A Cointegration Approach, Creating Dynamic Leaders.

Sufian, F., and Habibullah, M. S (2010), "Accessing the Impact of Financial Crisis on Bank Performance". *Asean Economic Bulletin*, 27(3), pp. 245-262.

Kosmidou, K., Tanna, S., & Pasiouras, F (2005), Determinants of Profitability of Domestic UK Commercial Banks: Panel Evidence from the Period 1995-2002. Economics, *Finance and Accounting- Applied Research Working*, pp. 1-27.

Idris, A. R., Asari, F. F. A. H, Taufik, N. A. A., Salim, N. J., Mustaffa, R., & Jusoff, K (2011), Determinants of islamic banking institutions' profitability in malaysia. *World Applied Sciences Journal 12* (Special Issue on Bolstering Economic Sustainability), pp. 1-7.

Athanasoglous, P. P., Delis, M. D., & Staikouras, C. K. (2006). Determinants of Bank Profitability in the South Eastern European Region. Working Paper 47, Bank of Greece, pp. 1-31.

Alkassim, F. A (2005), the Profitability of Islamic and Conventional Banking in the GCC Countries: A Comparative Study. Retrieved June 15, 2011, from http://blog.uny.ac.id/sukirno/files/2011/09/Profitability_Islamic_and-Conventional-Banking.pdf

Bashir, A. M, (2003), "Determinants of Profitability in Islamic Banks: Some Evidences from the Middle East", *Islamic Economic Studies*. 11(1), pp. 31-57.

Bashir, A. & Hassan, M (2004), Determinants of Islamic Banking Profitability, ERF Paper, 10th Conference.

Van Horne, J. and Wachowicz, J. (2005). Fundamentals of Financial Management (12 ed.), UK: Pearson Education Limited.

Moin, M. S. (2008). Performance of Islamic Banking and Conventional Banking in Pakistan: A Comparative Study.

Flamini, V., McDonald, C., Schumacher, L. "The Determinants of Commercial Bank Profitability in Sub-Saharan Africa," IMF, Working Paper Series, forthcoming.

Weaver, S.C (2001), Measuring Economic Value added: A Survey of the Practices of EVA Proponents. *Journal of Applied Finance*, 11, pp. 50-60.

Ben Naceur, S, (2003), the Determinants of the Tunisian Banking Industry Profitability: Panel Evidence. ERF Research Fellow.

Akhter, W., Raza, A., Orangzab & Akram, M, (2011), Efficiency and Performance of Islamic banking: the Case of Pakistan. Far East Research Centre, 2(2), pp. 54-70.

Molyneux, P., & Thornton, J, (1992), Determinants of European Bank Profitability: a note. *Journal of Banking and Finance*, 16, pp. 1173–1178.

Perry, P. (1992). Do banks gain or lose from inflation? *Journal of Retail Banking*, No. 14, pp. 25–30.

Revell, J (1979), Inflation and Financial Institutions. Financial Times, London.

Archive of SID

www.SID.ir

Abreu, M., & Mendes, V. (2001). Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Evidence from Some EU Countries. Paper Presented at the Proceedings of the Pan-European Conference Jointly Organized by the IEFS-UK & University of Macedonia Economic & Social Sciences. Thessaloniki, Greece, pp. 17–20.

Banks: a Cross-Sectional and Dynamic Panel Analysis. *the Manchester School*, 72 (3), pp. 363–381.

Bikker, J.A., & Hu, H. (2002). Cyclical Patterns in Profits, Provisioning and Lending of Banks and Procyclicality of the New Basel Capital Requirements. *BNL Quarterly Review*, No. 221, pp. 143–175.

Short, B.K (1979), the Relation between Commercial Bank Profit Rates and Banking Concentration in Canada, Western Europe and Japan. *Journal of Banking and Finance*, No. 3, pp. 209–219.

Smirlock, M (1985), Evidence on the (none) Relationship between Concentration and Profitability in Banking. *Journal of Money, Credit, and Banking*, No. 17, pp. 69–83.

Yudistira, D (2004), "Efficiency in Islamic Banking: an Empirical of Eighteen Banks", *Islamic Economic Studies*, Vol. 12, No. 1, pp. 1-19.

Podder, B, (2012), Determinants of Profitability of Private Commercial Banks in Bangladesh: an Empirical Study, Master Thesis of in Banking and Finance, Asian Institute of Technology, School of Management.

Hester, Donald D. and John F. Zoellner (1966), the Relation between Bank Portfolios and Earnings: An Econometric Analysis, *Review of Economics and Statistics*, No. 48, pp. 372-386.

Bourke, P (1989), Concentration and Other Determinants of Bank Profitability in Europe, North America and Australia. *Journal of Banking and Finance*, No. 13, pp. 65-79.

Staikouras, Ch., & Wood, G (2003), the Determinants of Bank Profitability in Europe. Paper Presented at the Proceedings of the European Applied Business *Research Conference*, Venice, Italy, pp. 9–13.

Arellano, M (1987), "Computing Robust Standard Errors for Within-groups Estimators," Oxford Bulletin of Economics and Statistics, No. 49, pp. 431-434.

Teng, K. Y (2012), *The Determinants of Islamic Banks Profitability In Malaysia* (Doctoral Dissertation, Universiti Tunku Abdul Rahman).

Yusof, Eddy and Fahmy, Ezry (2008), "Are Islamic Banks in Malaysia Really Islamic'?", *Munich Personal Repec Archive*, MPRA, Paper No. 20901, pp. 10-12.

Archive of SID

www.SID.ir

Islamic Economics Studies, Vol. 8, No. 2 (Serial 16), Spring & Summer 2016

Examining the Determinants of Net Income in Riba-Free Banking with an Emphasis on Differences Between Realized and on Account Profits (Case Study: Iran's Riba-Free Banking System)

Mahdi Ghaemiasl [*]
Shahab Matin [**]
Sadegh Bafandeh Imandoust [***]
Sayyed Mahdi Mousavi Barrodi [****]

Received: 13/15/2015
Accepted: *20/01/2016*

According to the Riba-Free Banking Act, banks are authorized to use the entrusted deposits in profitable plans on behalf of the depositors, and at the end of the financial year, to divide the profits among the mselves and the depositors after deducting related fees and charges. The most important feature of Riba-Free Banking is the manipulation and allocation of resources, the introduction of partnership and exchange contracts and removal of interest from the banking system to replace it with on account profit with varying efficiency. In this study, to evaluate the effect of Riba-Free Banking law on the banking system profit making, factors affecting the bank's net profit for the period 1386-1392 (A.H.S) are examined. The results show that with an increase on only one percent of the difference between on account and final dividends, banks' net profits rise by 0.11%, which is a significant figure. In other words, if banks perform according to this very important Riba- Free Banking principle, not only will they not lose but make more net profit. In addition, a more law-abiding and efficient performance in granting the actual on account profits and calculating them more definitively at the end of the period can greatly encourage the attraction of more banking resources and eliminate any doubts related to the contracts with varying yields verging on usury.

Keywords: Net Profit of the Bank, Riba -Free Banking, the Difference between the Realized and on Account Profits

Archive of SID

[*] PhD. in Economics, Visiting Professor, Faculty of Economics, Kharazmi University, (Corresponding author), m.ghaemi84@gmail.com

[**] M.A in Economic Sciences, matin.econ@gmail.com

[***] Associate professor of Economics, Faculty of Economics, Payame Noor University, imandoust@pnu.ac.ir

[****] PhD. Candidate in Economics, Faculty of Islamic Studies and Economics, Imam Sadiq University, barrodi@isu.ac.ir

www.SID.ir